

Inledning

Kris. Juridikens kris. Rättskällelärans kris. Rättsvetenskapens kris. Den borgerliga statens kris. Välfärdsstaten i kris. Kris i ... Så länge vi, författarna till dessa rader, rört oss inom rättsvetenskapen och dess samfund har krisdeklarationerna duggat tätt. Den krets rätts- och samhällsvetare som står nära *Retfærd* har under åren givit väsentliga bidrag till denna blandade kriskör.

Kris. Senast nu kan vi säga att en del av de tidigare krisopen varit förtida eller överdrivna – kanske präglade av en viss närblindhet. Alla KRISER var kanske inte KRISER eller ens kriser. Ord slits lättare än de fenomen de betecknar och retoriken leder lätt till upptrappningar. Det har gått inflation i krisbegreppet i en stund då vi i Europa (i traditionell geografisk bemärkelse) under de allra senaste åren konfronterats med många omvälvningar, byte av trender och sammanbrott med inbördeskrig som i Jugoslavien.

Kris – i välfärdsstaten. De välfärdsstatliga lösningarna med talrika statsinterventioner, redistributioner och anknytande institutioner är i motivind – i Norden och i hela Västeuropa. I Östeuropa – det vi tidigare kallade Östeuropa – förefaller man nu ofta ta avstånd från välfärdsstaten. Där vill lagberedare inte veta av modellen. Hos oss kan man tala om ifrågasättande, nedbygging av eller erosion i de nordiska välfärdsystemen.

Vi står inför stora utmaningar. Det låter klichémässigt och banalt. Men det är inget klichémässigt över de växande skarorna av arbetslösa och nyfattiga, över den minskan-

de toleransen mot främlingar. Det är inget trivialt med minskande förståelse för de utsatta i samhället. Dessa tendenser rör några frågor som över åren löper genom vår tidskrifts årgångar och som förenar den brokiga krets som verkat kring den. Vi avser intresset för rätten och samhället, viljan att debattera rättvisa och främja utsatta grupper och individers sak. Frågan är vad vi kan göra i dag inom rätts- och samhällsvetenskap och hur den kan befrämja rättspolitiken?

Rätten i välfärdsstaten – hur vi än vill definiera den – har varit framme i *Retfærd* under hela dess existens. Från tidigare år har vi noterat bland annat kritik av välfärdsstatens repressiva tolerans, av att välfärdsstrukturerna byggs alltför mycket på hänsynen till arbetskraftens reproduktion. Kritiska kvinnoperspektiv på könsens ställning i välfärdsstaten har ingått. Till dessa diskussioner hör också infallsvinkling på rättens gränser, kopplingar mellan moral, politik och ut(av)vecklingen av välfärdsstaten. Den nordiska välfärdsstatsmodellen, dess ekonomiska underlag i relation till västintegrationen har också granskats. Vidare har det också funnits konstruktivistiska bidrag som betonat möjligheter att utveckla rättsprinciper och tolkningar i samklang med rättsstatliga ideal.

I detta nummer analyserar både *Kristian Andenæs* och *Ulf Stridbeck* den senaste utvecklingen för den välfärdsstatliga rätten med tyngdpunkt på Norge respektive Sverige. *Stridbeck* iakttar en välfärdsdistribution med mer marknad, mer självreglering

och mindre offentlig styrning och organisering samt mindre offentligt ansvar. Han analyserar den kontraktbaserade välfärdsdistributionen utgående från rättsskyddshänsyn. *Andenæs* ser på mekanismer och överväganden som ligger bakom nedbyggnaden av välfärdsstaten. *Andenæs* understryker att det bör vara en överordnad uppgift för socialpolitisk och socialrättslig forskning att utarbeta alternativa, sociala, lösningar och inte bara försöka bygga vidare på de gamla.

Och var står vi nu? Vi varken kan eller vill göra oss till domare över vilka forskningsspår som kan leda till fruktbara lösningar – lösningar med förutsättningar att påverka den vetenskapliga debatten, men också de ekonomiskt-politiska lösningar som ges rättslig form. Vad kan då forskningen tillföra den rätts- och samhällspolitiska debatten? Den behöver något mer än klagomål över den ekonomiska depressionen och att de välfärdsstatliga mekanismerna, den nordiska modellen, äts upp från kanterna. *Andenæs* och *Stridbecks* infallsvinklar att ta de rättsstatliga och välfärdsstatliga idealen på allvar bär säkert på många möjligheter till analys och, i förlängningen, konkreta förslag. Vi har snappat upp några andra utspel och ger dem vår egen presentation och tolkning.

På kort- och mellanlångt sikt verkar det åtminstone i den ekonomiska krisens Finland som om de välfärdsstatliga lösningarna måste kosta mindre för den offentliga ekonomin. Mot den bakgrunden ställde *Thomas Wilhelmsson* nyligen vid ett seminarium frågan om vi vid sidan av de övergripande samhällspolitiska lösningarna inom rättsdogmatiken kunde befrämja välfärdsstatliga värden. Är det möjligt att på ett

övertygande sätt utveckla rättsdogmatiken genom att föra projektet social civilrätt vidare? I den sociala civilrätten är det ju fråga om att rättssubjektens sociala positioner och deras konkreta förhållanden får influera tolkningen av rättigheter och skyldigheter mer än vad traditionell juridik tillåter. Det är fråga om att sociala skyddsprinciper i rättsordningen bearbetas och vidareutvecklas ytterligare. Vi vill tillägga att det kan finnas sociala, demokratiska principer bland rättskällorna för andra rättsområden. Samma försök kunde göras på dessa områden för att befrämja en socialare rätt.

Följande uppslag är av helt annan karaktär. *Lars D. Eriksson* (Ny tid 23.9.1993. 38) understryker att välfärdsstatens problem inte är enbart ekonomiska och menar att problemen finns inbyggda i själva rättighetsstrukturen. De välfärdsstatliga rättigheterna är vertikala, kopplade till den offentliga makten. Rättigheterna är individuella, de ingriper inte i de ekonomiska och sociala strukturer som föder orättvisa. I den meningen anser *Eriksson* att nattvaktarstaten och välfärdsstaten har samma kärna. Han påtalar att denna rättighetscentrering betonar individens rättigheter i förhållande till staten och inte på sikt befrämjar social solidaritet och gemenskap mellan individerna. *Eriksson* hävdar att välfärdsstaten resulterat i en upplösning av en mängd sociala ansvarighetsstrukturer, välfärdsinstitutioner på mikronivå.

Eriksson anser att alternativet till välfärdsstaten måste byggas upp från en i grunden annorlunda moraluppfattning. Nyckelorden är ansvarsetik i stället för rättighetsetik. "...vi bör skapa sociala gemenskaper överallt där det är görligt och (så) att vi på det sättet så småningom lär oss att till-

sammans diskutera våra gemensamma intressen och vårt gemensamma ansvar. Politiken (...) blir då en verksamhet, där man diskuterar det goda samhället och hur man gemensamt skall lyckas bygga upp det". I dag gäller den fördelning av knappa resurser mellan grupper och individer med motstående särintressen.

Wilhelmssons utspel innebär inte någon ny tanke. Men det är kanske inte så att alla de försök som nu kan vara värda att pröva på måste vara nya. Kanske vi emellanåt i forskning och samhällsdebatt faller offer för reklammentalitet, nytt är fräscht och bra. *Erikssons* inlägg känns gammalt vad gäller avståndstagande från välfärdsstaten. Men han avser ju att bana väg för nya gemenskaper. Hans iakttagelse av våra välfärdsstater med så litet direkt mellanmänsklig solidaritet känns slående. Våra liv har privatiserats. Däremot är det kanske inte så uppenbart vilken de välfärdsstatliga rättigheternas andel i detta är. Och frågan kvarstår, hur bygga upp något som fungerar ekonomiskt och som fungerar socialt.

Andenæs och *Stridbeck* har försökt förvalta välfärdsstatliga värden och rättsskyddsintressen i sina granskningar. Särskilt *Andenæs* talar för behov att utveckla nya lösningar med de värdena som grund. Både *Wilhelmssons* och *Erikssons* inlägg kan på skilda sätt kännas litet främmande. Men de och andra alternativ med sikte på att främja människors grundläggande välfärdsbehov är värda att utforska. Under alla omständigheter är det uppenbart att den nordiska välfärdsstatsmodellen modifieras som bäst. Det finns en social beställning för forskningsbidrag och rättspolitiska inlägg.

Anders von Koskull
Håkan Stoor

Den finländska redaktionen har redigerat detta nummer.